

**ПРИНЦИПИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ
ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ЇХ ВІДПОВІДНІСТЬ
ВИМОГАМ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ
ОСВІТИ У ВНЗ УКРАЇНИ**

У статті окреслено перспективи використання інтерактивних систем навчання та їх відповідність вимогам кредитно-модульної системи освіти у ВНЗ України. Інтеграція інтерактивних систем

навчання до вже традиційних — активної і пасивної — та їх гармонійне поєднання поліпшують структуру процесу навчання і змінює показники успішності студентів. Інтерактивна модель навчання не суперечить, а якісно доповнює кредитно-модульну систему освіти.

Проаналізовано також визначальну роль інтерактивних методів навчання в контексті європейських стандартів викладання іноземних мов.

Ключові слова: інтерактивна система навчання, кредитно-модульна система, Болонський процес, методика викладання реформ освіти.

Сучасний етап розвитку України визначається в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності світової культури. У період впевненого прямування України до відкритого демократичного суспільства головною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти й організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей.

Форми, методи та принципи організації освіти в нашій країні, як і в будь-якій іншій, залежать від потреб громадян цієї країни, соціального попиту на ті чи інші навички та знання і рівень цих знань. Наразі світ проходить етап глобальної інтеграції всіх сфер співробітництва. Найбільш інтенсивно цей процес відбувається в економічній галузі, але так самоактивно він проходить у політичній, культурній та освітній галузях. Україна, як європейська країна, не стоїть осторонь цих процесів. Впровадження європейських стандартів та приєднання ВНЗ України до Болонського процесу яскраво демонструють реформу освітньої системи в Україні. Якщо подивитися на проблему реформації системи освіти з іншого боку, можна стверджувати, що вона проходить не тільки в організаційному плані, а й зсередини, змінюються сам процес, методи та принципи навчання, і все це, щоб бути повноцінним, впевненим та успішним гравцем на світовій шахівниці.

Методика викладання іноземних мов у вищій школі завжди вельми чутливо реагувала на соціально-економічні та соціокультурні зміни у суспільстві. Кожен із відомих методів викладання іноземної мови свого часу вважався новаторським, але трансформації у суспільстві та прорив науково-технічної революції змінюють

соціальне замовлення щодо якості підготовки фахівців і таким чином змінюють прийоми та методи підготовки випускників вищих навчальних закладів.

Термін «*інтерактивна педагогіка*» відносно новий: до наукового обігу його впровадив у 1975 р. німецький дослідник Ганс Фріц. У своїх дослідженнях він визначив мету інтерактивного процесу — це зміна і поліпшення моделей поведінки його учасників. Аналізуючи власні реакції та реакції партнера, учасник змінює свою модель поведінки і свідомо засвоює її. Це дає можливість говорити про інтерактивні методи як процес інтерактивного виховання. Лінгвістичне значення слова *interactive*, представлене в іншомовних словниках, розтлумачує поняття «інтерактивності», «інтерактивного» як взаємодію, або того, що взаємодіє, впливає один на одного.

Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, навчання в режимі бесіди, діалогу, дії. Отже, у дослівному розумінні інтерактивним може бути названий метод, в якому той, хто навчається, є учасником, тобто здійснює щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо. Він не виступає лише слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, власне створюючи це явище [4, 80–95].

Н. С. Мурадова стверджує, що інтерактивне навчання — це навчання, заглиблене в процес спілкування. Для підвищення ефективності процесу навчання необхідною є наявність трьох компонентів спілкування, а саме: комунікативний (передача і збереження вербальної та невербальної інформації), інтерактивний (організація взаємодії у спільній діяльності) та перцептивний (сприйняття та розуміння людини людиною) [3, 112].

О. Пометун вважає, що інтерактивними можна вважати технології, які здійснюються шляхом активної взаємодії студентів під час навчання. Вони дають змогу на підставі внеску кожного з учасників у ході заняття спільної справи отримати нові знання й організувати корпоративну діяльність, починаючи від окремої взаємодії двох-трьох осіб поміж собою до широкої співпраці багатьох [6; 7].

Окремо потрібно виділити метод проектів. Є. С. Полат зазначав, що метод проектів передбачає визначену сукупність навчально-пізнавальних засобів та дій студентів, які дають змогу вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних пізнавальних дій і припускають презентацію цих результатів у вигляді конкретного продукту діяльності [5, 79].

На нашу думку, сутність інтерактивного навчання полягає в реальних, інтенсивних умовах сприйняття інформації студентом, це не монотонне зазубрювання «мертвої інформації», а гіперактивний соціальний процес, коли студент є не лише учнем, а, можна сказати, творцем живої інформації, яку грамотно спрямовує педагог для отримання найкращих результатів у формі гармонійного засвоєння знань при їх відповідності потребам сучасної кон'юнктури. Разом з тим студент і викладач виступають як рівноправні суб'єкти навчального процесу. Інтеракція виключає домінування будь-якого учасника, його думки, точки зору над іншими учасниками, але має враховувати конкретний досвід та його практичне застосування. Під час такого діалогового навчання студенти вчаться критично мислити, розв'язувати складні проблеми на підставі аналізу обставин і відповідної інформації, зважаючи альтернативні думки, приймати виважені рішення, брати участь у дискусії, спілкуватися з іншими людьми.

Схема такої моделі відображає постійне спілкування учителя з учнями, учнів з учнями. Відбувається спілкування всіх членів колективу. При навчанні за такою моделлю застосовують ділові та рольові ігри, дискусії, мозковий штурм, фронтальне опитування, «круглий стіл», дебати. Наведемо позитивні та негативні сторони такої моделі. Отже, позитивні:

1. Розширюються пізнавальні можливості учня (здобування, аналіз, застосування інформації з різних джерел).
2. Як правило, високий рівень засвоєння знань.
3. Учитель без зусиль може проконтролювати рівень засвоєння знань в учнів.
4. Учитель має можливість розкритись як організатор, консультант;
5. Досягається партнерство між учителем і учнями та всередині учнівського колективу.

Негативні:

1. На вивчення певної інформації потрібен значний час.
2. Необхідний інший підхід в оцінюванні знань учнів.
3. В учителя відсутній досвід такого виду організації навчання.
4. Відсутні методичні розробки уроків з різних предметів.

Базовим принципом інтерактивного методу є принцип колективної взаємодії, згідно з яким досягнення студентами комунікативних цілей відбувається через соціально-інтерактивну діяльність: дискусії й обговорення, діалоги та рольові ігри, імітації, імпровізації та

дебати. Така діяльність відповідає особистісно-зорієнтованому підходу до навчання, а також узгоджується з вимогами загальноєвропейських рекомендацій щодо гуманізації та демократизації навчального процесу. При її виконанні забезпечується позитивний вплив колективу на особистість студента, формуються сприятливі взаємовідносини у навчальній групі.

З іншого боку, спільна соціально-інтерактивна діяльність дає змогу кожному студенту максимально проявити свої інтелектуальні і творчі здібності, заохочує самостійність та ініціативність в ухваленні рішень. Отже, інтерактивна діяльність поєднує співпрацю мовленнєвих партнерів і керованість дій студентів з боку викладача, передбачає відмову від стандартних шляхів вирішення комунікативних завдань, забезпечує інтенсивну мовленнєву практику студентів у відносно вільній творчій атмосфері. Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, навчання в режимі бесіди, діалогу, полілогу, тобто активного спілкування. На нашу думку, інтерактивним може бути названий метод, завдяки якому той, хто навчається, є не лише учасником (спостерігачем, слухачем), а й активним творцем процесу навчання.

Надзвичайно важливою проблемою у навчанні іноземних мов стає майстерність викладача-педагога. Творче ставлення та новаторство педагога стають можливими лише за умов усвідомлення ним себе не тільки як викладача — носія певної інформації, а й як вченого-дослідника, для якого важливим є вміння не лише давати відповіді на запитання, а й ставити самі запитання та спонукати студентів до самостійного пошуку відповіді.

Практичний досвід доводить, що використання в навчальному процесі інтерактивних технологій навчання допомагає їм досягти плавного переходу від набуття лексичних мовленнєвих умінь під час комунікації, збільшити діапазон термінологічної лексики за фахом, зробити процес навчання цікавим, пізнавальним, професійно-спрямованим й особистісно-значущим. Інтерактивні технології навчання стимулюють когнітивні процеси й активізують мовний і мовленнєвий матеріал в іншомовному спілкуванні студентів, розвивають їхні творчі здібності і професійно орієнтовані вміння в наближених до реальних умовах.

Використовуються різноманітні технології інтерактивної діяльності на практичних заняттях в університетах та іншими. ВНЗ, серед яких представлені: метод проектів, групова робота, рольові

ігри, ділові ігри, дискусії, дебати, «круглі столи», мозковий штурм, робота на розвиток припущення, робота на розвиток уяви, робота за методами «ажурної пилки», робота за методом «обери позицію», робота за методом «шкала думок» тощо.

Слід зазначити, що використання інтерактивних форм навчання під час вивчення іноземних мов у ВНЗ буде ефективним, якщо зміст навчального процесу перегукуватиметься з майбутньою професійною діяльністю студентів. Викладач повинен зважати на рівень володіння мовою студентами, на рівень сформованості комунікативних навичок. Потрібно стежити, щоб теоретичні знання в процесі активного навчання ставали усвідомленими, щоб студент не лише розвивав й удосконалював знання з мови, а й міг пов'язувати їх з майбутньою професійною діяльністю.

Утім, проаналізувавши сам інтерактивний метод навчання, що ми можемо сказати про його відповідність сучасній системі освіти в Україні?

Як було сказано на початку статті, Україна активно вступила до Болонського процесу. Болонський процес в Україні офіційно розпочався 19 травня 2005 р. з підписанням декларації на Бергенській конференції. Тепер справа стоїть за національним та інституційним рівнями його впровадження.

На сьогодні 45 європейських країн включно з Україною підписали Болонську декларацію, яка наголошує на необхідності європейської співпраці у забезпеченні якості вищої освіти, підвищенні рівня якості підготовки фахівців, зміцненні довіри між суб'єктами освіти, мобільності, сумісності систем кваліфікацій, посиленні конкурентоспроможності Європейської системи освіти.

Однією із базових ідей Болонської реформи є поступовий перехід від розбувови освіти навколо проблем і потреб викладання (*teaching*) до орієнтації освіти на потреби навчання (*learning*).

У цій моделі дедалі важливішої ролі набуває студент; але водночас поступово відходить у минуле принцип повної автономії викладача, на якій будувалися найвагоміші здобутки європейської наукової та гуманітарної освіти.

Гумбольдтівський університет.

До недавнього часу в континентальній Європі, принаймні у Німеччині та Франції, можна було говорити про домінування так званої *гумбольдтівської моделі університету*. Модель, що сходиться до Берлінського університету, що його заснував 1809 року знаменитий

німецький філолог, історик та філософ Вільгельм фон Гумбольдт, будувалася на принципі двох свобод: *Lehrfreiheit* (свободи викладання) та *Lernfreiheit* (свободи навчання).

Отже, на прикладі гумбольдтівської системи можемо бачити тенденції європейської освітньої системи та її напрям, а саме від догматичного навчання до потреб студентів та їх особливостей.

Одним із принципів Болонського процесу є саме кредитно-модульна система освіти, яка вводиться в усіх вищих навчальних закладах України. Вирішальне значення при її впровадженні має кропітка інформаційно-роз'яснювальна робота. Також потребує вдосконалення нормативно-правове підґрунтя модульного та підсумкового контролю навчальних досягнень студентів. Фахівці вже розробляють більш чіткі рекомендації щодо проведення контролю з урахуванням фаху та специфіки дисципліни. Безумовно, на шляху впровадження кредитно-модульної системи стоїть ціла низка проблем, які потребують виваженого вирішення. Йдеться, зокрема, про необхідність повного навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців, створення інформаційних пакетів за напрямками підготовки, спеціальностями, реальне впровадження гнучкого індивідуального навчального плану студента з метою забезпечення мобільності навчання, *більш широке використання сучасних інтерактивних технологій* поряд із традиційними формами, вдосконалення системи внутрішнього моніторингу якості підготовки фахівців та впровадження різних форм співпраці із вітчизняними та зарубіжними вищими навчальними закладами.

Так, одним із стрижнів кредитно-модульної системи є введення в систему традиційного навчання інтерактивної складової. Це підкріплюється Наказом міністерства освіти і науки України (Наказ МОН № 774 від 30.12.05 р.) «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу», де в частині **«Рекомендації щодо впровадження кредитно-модульної системи у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації» у пунктах 3.2, 5 і 8 задекларовано зміни, які підтримує міністерство освіти щодо реформ у цій галузі.**

«У вищому навчальному закладі, де впроваджується кредитно-модульна система організації навчального процесу, необхідно:

3.2. Програми навчальних дисциплін з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи організації навчального процесу (орієнтовна структура подана в навчальному посібнику «Вища освіта України і Болонський процес». — Київ-Тернопіль, 2004. — 286 с.)...

5. Запровадити індивідуальний навчальний план студента з метою забезпечення гнучкості навчання згідно з рекомендаціями, затвердженими цим наказом».

І найважливіша частина, яка прямо показує зацікавленість українського владного істеблшменту у впровадженні новітніх інтерактивних систем в сучасній системі української освіти:

«8. Забезпечити ширше запровадження сучасних інтерактивних технологій навчання поряд із традиційними формами організації навчання у вищому навчальному закладі (лекції, семінарські, практичні та лабораторні заняття). Їх використання спрямовувати на досягнення майбутніми фахівцями компетентностей, адаптованих до вимог ринку праці».

Якщо ж відійти від законодавства та офіційно задекларованих цілей і поставити питання, чи відповідає інтерактивне навчання кредитно-модульній системі, проаналізувавши подану інформацію, можна сказати: *так, відповідає*, і я поясню чому. Сучасний метод освіти не може бути абсолютно пасивним, активним, або інтерактивним, він змішаний. Так, система освіти передбачає контроль знань, і при основному, стрижневому методі інтерактивного навчання потрібно застосовувати й інші методи. Постає питання, чи зможе викладач оцінювати успішність студентів при інтерактивній системі, незважаючи на те що вона буде змішаною? Відповідаю: так, адже навіть за такої «чистої» системи можна оцінити знання студентів за такими параметрами, як активна позиція на заняттях. Доцільність коментарів, запитань і відповідей, вербальне «озброєння», орієнтацію в тематиці завдання семінару та ін. можна пояснити також системою балів, розробленою педагогом для підрахунків успішності кожного студента/групи студентів.

Висновки. Інтерактивна модель навчання не суперечить, а якісно доповнює кредитно-модульну систему освіти у ВНЗ України.

Для багатьох студентів та й викладачів модульна система стала таким собі набиранням балів, коли при недосконалій перебудові пострадянської системи освіти відбувається не повноцінний чи навіть удосконалений процес освіти, а вищезгадане полювання за балами. Таким чином, ми можемо отримати феномен, коли жорстка система оцінювання може вихолощувати самі цілі навчання, а саме — надання студенту відповідних знань і навичок, необхідних для подальшої успішної профкар'єри.

Водночас інтеграція інтерактивних систем навчання до вже традиційних активної та пасивної моделей, їх гармонійне поєднання можуть

не тільки поліпшити саму структуру навчального процесу, а й якісно змінити показники успішності та якості самого навчання студентів.

У результаті самостійного приєднання інтерактивних методів навчання до традиційних в блоці кредитно-модульної системи при вивченні іноземних мов у вищих навчальних закладах України маємо:

1. Поліпшення існуючої освітньої системи.
2. Урізноманітнення навчального процесу.
3. Підвищення ефективності навчання.
4. Збільшення активності студентів і, як результат, підвищення загальної успішності.
5. Абсолютна відповідність та ефективність інтерактивних систем навчання в кредитно-модульній системі у ВНЗ України.

Запропонована стаття показує перспективи використання інтерактивних систем навчання та їх подальше впровадження у вищих навчальних закладах України в ракурсі кредитно-модульної системи освіти.

В статье намечены перспективы использования интерактивных систем обучения и их соответствие требованиям кредитно-модульной системы образования в вузах Украины. Интеграция интерактивных систем обучения в уже традиционные — активную и пассивную — и их гармоничное соединение улучшают структуру процесса обучения и изменяют показатели успеваемости студентов. Интерактивная модель обучения не противоречит, а качественно дополняет кредитно-модульную систему образования.

В статье также проанализирована определяющая роль интерактивных методов обучения в контексте европейских стандартов преподавания иностранных языков.

Ключевые слова: интерактивная система обучения, кредитно-модульная система, Болонский процесс, методика преподавания, реформа образования.

The article describes prospects of interactive systems of training and their conformity to requirements of the credit-modular system of training in Ukrainian institutes of higher education. Integration of interactive systems of training up to already traditional — active and passive — and their harmonious connection improves structure of training process and changes parameters of

students progress. The interactive model of training does not contradict, and qualitatively supplements credit-modular system of training.

In the article a significant role of interactive methods of training in a context of the European standards of foreign languages teaching is analyzed.

Key words: Interactive system of training, credit-modular system, Bologna process, teaching methods, reform of education.

Література

1. *Геїхман Л. К., Зуев И. П., Нигматуллова Э. Ф., Попова Г. С.* Интерактивный подход и модель дистанционного обучения иностранным языкам. — <http://www.iii04.pfo-perm.ru..>
2. *Геїхман Л. К.* Искусство быть и общаться с Другим (Интерактивное обучение). — Пермь: Центр развития образования, 2001.
3. *Мурадова П. С.* Коммуникативно-связующая роль культуры общения студентов технических заведений в интерактивном обучении. — <http://www.ostu.ru/conf/ruslang2004/trend2/muradova.html>.
4. Організація навчально-виховного процесу: з досвіду роботи вищих навчальних закладів I—II рівнів акредитації / ред. Н. М. Салмай, Н. В. Дибенко - Вип. 10. - 2007. - С 80-95.
5. *Полат Е. С.* Теоретические основы составления и использования системы средств обучения иностранному языку для средней общеобразовательной школы: автореф. докт. дисс. — М., 1989.
6. *Пометун О., Пироженко Л.* Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. — К., 2002.
7. *Пометун О., Пироженко Л.* Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. — К., 2004.